

Kokbok till modul 14U Underhåll av diken

KRAV: Lantbrukaren ska ha fått startbesök (1Aa).

GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR:

För att rådgivning ska vara aktuell ska syftet vara att underhålla ett öppet eller täckt dike för att bibehålla den vattenavledning som behövs för produktion på fältet och att få råd kring hur detta görs för att minimera påverkan på miljön. Observera att underhåll inte innefattar fördjupning, breddning av dike eller att byta en täckt ledning mot en större dimension.

Öppna och täckta diken är vattenanläggningar inom jordbruket som hör till huvudavvattningen.

BILDER OCH UNDERSTÖDSMATERIAL:

Material i kurspärm eller på www.greppa.nu/adm/, dokumentation av rådgivarkurser, underlagsmaterial till modul 14U samt angivet material i tabellen nedan.

Hjälplista	Förslag på arbetsgång	Bilder och underlagsmaterial
A. Före besöket		
<p>Samtal/brev/e-post till lantbrukaren innan besök</p>	<p>Innan fältbesöket behöver både rådgivaren och lantbrukaren förbereda sig. Du bör som rådgivare kontakta lantbrukaren innan besöket. Då kan du gärna berätta om vad du kommer att kunna hjälpa till med vid rådgivningen samt ta reda på lite om gårdens specifika problem vad gäller avvattningen. Det är också bra om du kan förklara vad lantbrukaren behöver förbereda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lantbrukaren behöver fundera över vilken del av diket/ena som ska besökas. Sträckan bör inte överstiga 1 000 m. Den utvalda sträckan bör ligga på lantbrukarens egen fastighet. • Lantbrukaren har möjlighet att bjuda in 1-4 personer som inte tillhör fastigheten. • Lantbrukaren ska också ta fram en del underlagsmaterial, detta material kan täcka även andra delar av fastigheten än den som ska besökas. Skicka gärna ut en lista på underlagsmaterial som lantbrukaren ska ta fram i förväg: <ul style="list-style-type: none"> ○ Eventuella akter från markavvattningssamfälligheter, inkl kartor. ○ Lantbrukaren bör ha koll på läge för täckdikningsögon. En skiss eller täckdikningsplan kan tas fram. ○ Uppgifter/dokumentation från senast utförda underhåll av diket. ○ Eventuella uppenbara utsläppspunkter till diket. ○ Markkarteringskartor om lantbrukaren har sådana. ○ Kunskap om förändringar i närområdet, exploateringar, nyanlagda trummor m.m. 	<p>Se vidare vad som finns i listan med underlagsmaterial</p> <p>För ytterligare kunskapsfördjupning rekommenderas att man skickar lantbrukaren en länk till broschyrerna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Äga och förvalta diken</i> • <i>Underhåll ditt dike för ett rikare odlingslandskap</i> <p>Lerhaltskarta: http://www.markdata.se/</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Ta reda på om det finns en aktuell markkarta (ej äldre än 10 år). Ta eventuellt med information om markkartering. Om lantbrukaren saknar markkarteringskarta, kan en jordarts- eller lerhaltskarta tas fram. • Rådgivaren behöver kontrollera ägandeform på diket om lantbrukaren inte känner till det. Ansvar för underhåll ligger hos ägaren av diket: <ul style="list-style-type: none"> ○ Kontrollera om diket/dikena omfattas av någon form av markavvattningssamfällighet (diknings-, invallnings-, och sjösänkingsföretag). Handlingar kan finnas hos någon av deltagarna av samfälligheten, men de kan också finnas i myndighetsarkiv, främst hos länsstyrelsen eller lantmäteriet. Ta gärna fram kopior av plankartor och profilritningar från markavvattningssamfälligheter om lantbrukaren inte har tillgång till dessa. ○ Om diket inte ingår i en markavvattningssamfällighet och inget annat har överenskommit betraktas den som tillhör till fastigheten där den fysiskt ligger. Ligger diket i en fastighetsgräns delar de båda fastigheterna lika på ansvar och kostnader för underhåll. Finns det flera fastigheter längst med dikessträckan används oftast längden på dikessträckan man äger i relation till vad andra äger som en andel. • Ta gärna fram kartor som visar: <ul style="list-style-type: none"> ○ Vattenskyddsområde ○ Natura 2000 ○ Naturresevat i anslutning till aktuellt område ○ Statusklassificering av sjö/vattendrag när det gäller växtnäring • Förbered relevant underlagsmaterial att ta med. Detta kan bland annat finnas med digitalt vid inledningen av besöket då man oftast är inomhus vid köksbordet. 	<p>via länsstyrelsens WebbGIS, https://www.lansstyrelsen.se/</p> <p>VISS, viss.lst.se</p> <p><i>Ritningsbeteckningar markavvattningsföretag</i>, Greppa Näringens hemsida</p>
B. Vid besöket		
Motivera	<p>Förklara betydelsen av huvudavvattningens funktion (både för ökad produktion samt minskat växtnärläckage och växthusgasavgång), men också av vikten av dess legala utformning samt skötsel, rensning och underhåll.</p> <p>Dräneringen på fälten är beroende av att huvudavvattningen fungerar och ett väl-dränerat fält ger högre och jämnare skördar, mindre utsläpp av lustgas till</p>	<p><i>Dränering och växtnärläckage</i>, Greppa Näringens hemsida</p>

	<p>atmosfären och mindre risk för fosforläckage. Att ta bort sediment från diket minskar också läckaget av näringsämnen då dessa annars riskerar att dras med nedströms vid höga flöden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha grödan i fokus i de diskussioner du för. För rotutvecklingen är dräneringen en av grundförutsättningarna. • Att markavvattningen fungerar och att markstrukturen är god är viktiga mål. • Motivera åtgärder med både miljö, klimat och ekonomi – det är viktigt att försöka illustrera hur mycket man tjänar på att göra en åtgärd. • Diskutera kort alternativ till underhåll, men gå inte in på detaljer om inte lantbrukaren själv ser ett behov eller funderar i de banorna. 	
<p>Fältbesöket</p>	<p>Vid besöket innan man går ut i fältet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Börja med att bekanta dig med lantbrukaren och kontrollera att gårdsbeskrivningen fortfarande är aktuell. Låt lantbrukaren presentera sig. Avsätt tid för den sociala delen då det är en förutsättning för att bygga upp ett förtroende för dig som rådgivare. • Anpassa bakgrundsinformationen om dränering och markavvattning utifrån lantbrukarens kunskapsläge. Underlagsmaterial finns tillgängligt på röda sidorna. • Visa exempelbilder på vattenproblematik och diken med olika status. • Att ha kartor som underlagsmaterial gör diskussionen mer konkret trots att man sitter inomhus. Det gör det lättare att koppla ihop teorin med praktiken. • Gå igenom var lantbrukare bedömer att problemet finns. Ta reda på frågor som; hur ofta problemet uppstår? Har problemet ökat? Vad tror lantbrukaren själv att problemet är? Hur ser diket ut? Checklistan för modulen bör användas. <p>Diskutera ägande och ansvar, underhåll med miljöhänsyn samt kopplingen mellan täckdikningen på fältet och statusen på diken nedströms. Ta upp bestämmande sektion. En bestämmande sektion utgör oftast av en tröskel eller förhöjning i botten som fungerar dämmande på området uppströms.</p>	<p>Underlagsdokument <i>Checklista 14U</i></p>

	<p>För att hålla tidsramen är det bra att avsluta rådgivningsbesöket med en gårdsvandring.</p> <p>Gå tillsammans med lantbrukaren och eventuellt 1-4 andra och titta på en utvald sträcka av en vattenanläggning, t ex ett öppet eller ett täckt dike. Sträckan bör inte överstiga 1 000 m. Diskutera behovet av eventuellt underhåll på sträckan och vilka delar som är viktigast att börja med. Dokumentera hur det ser ut med foton och anteckningar. Om det är en rörledning (täckt dike) är det viktigt att inte missa att titta ner i de brunnar som finns.</p> <p>Se om du under fältbesöket kan urskilja någon bestämmande sektion.</p>	
Förutsättningar	<p>Gå igenom vad som gäller, rättigheter och skyldigheter, och risk för skador på 3:e man.</p> <p>Diskutera kort Miljöbalken, främst då rättigheter och skyldigheter, men även hänsynsreglerna i kap 2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det finns ett visst motstånd mot att göra förbättringar av diken och dränering och även kalkning på jordbruksmark som är arrenderad. • Samfälligheter: <ul style="list-style-type: none"> ○ Det är inte alltid så att alla grannar eller delägare i en markavvattningsamfällighet längre är lantbrukare, eller av annan anledning känner till behovet av att underhålla diken. Det finns dock mycket att vinna på att uppmuntra till en diskussion mellan delägare/grannar. En samfällighet kan behöva aktiveras och en styrelse väljas. Är ansvaret delat med en granne kan det vara bra att båda för höra samma information kring dikens juridik och anledningen till att vi dränerar. <ul style="list-style-type: none"> ○ Det är inte ovanligt att arrendatorer är med på möten, eventuellt som fastighetsägares representant och de sitter också ofta med i styrelsen. De har dock inte egen rösträtt. 	Läs i aktuell lagstiftning på notisum.se

<p>Dokumentation av underhållsbehov</p>	<p>Uppllys i korta drag om vad som bör ingå i en underhållsplan. Det är viktigt att dokumentera eventuella problem, underhållsbehov samt planerade och utförda åtgärder. Fältbesöket blir en dokumentation av underhållsbehovet och eventuella problem.</p> <p>Rekommendera lantbrukaren att:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gå över resterande anläggningar på samma sätt och dokumenterar detta. • En gång per år se över brunnar, täckdikningsögon, diken m.m. och kort dokumenterar detta. • Underhållsplanen bör också uppdateras när åtgärder utförs eller nya problem uppstår. • Aktivera en eventuell inaktiv samfällighet. 	
<p>Dimensionering</p>	<p>Har lantbrukaren sett vid tidigare underhåll att dräneringen är fullgod eller har det trots underhåll varit fortsatta problem? Klimatförändringar, marksjunkning och exploateringar kan göra att dikets nuvarande dimension (utifrån tillståndet) inte räcker till. Lantbrukaren kan då behöva fundera på om endast underhåll ger tillräckligt bra effekt för att vara ekonomiskt motiverad, eller om något behöver förändras. Det är dock något som går utanför denna rådgivning, men kommer frågan upp så bör lantbrukaren informeras om att det krävs tillstånd för att anlägga våtmark och att ändra dikens/trummors dimensionering.</p>	
<p>C. Förbered underhållsplan</p>		
<p>Kartor</p>	<p>Beskriv på översiktliga kartor var brister finns i underhållet, t ex behov av borttagande av sediment, växtlighet m.m.</p>	
<p>Juridik vid underhåll</p>	<p>Informera om juridiska begränsningar för underhåll av diken. I några fall kan man behöva söka dispens eller anmäla underhållet till Länsstyrelsen. I några färre fall kan det också krävas tillstånd.</p>	<p><i>Allmänna hänsynsregler, MB kap 2 Artskyddsförordningen, SFS 2007:845 Biotopskydd, MB 7 kap. 11§</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Artskyddet gäller över tillstånd. Om det finns skyddade arter i området eller i anslutning till diket som kan påverkas av underhållet, så behöver man ansöka om dispens. • Skyddade områden. Här kan du behöva ta särskild hänsyn, se områdets föreskrifter. • Om det finns risk för att fisk, musslor eller kräftor kan skadas så krävs en anmälan (MB 11:15). • När det gäller Natura 2000-områden kan det behövas tillstånd för att få underhålla. • I naturreservat kan det finnas särskilda naturvårdsavtal som behöver följas. <p>I samtliga fall ovan så behövs en kommunikation med Länsstyrelsen som kan ge tips och råd.</p>	
Om det är ett enskilt dike som ägs av flera fastighetsägare	För enskilda diken eller rörledningar som ligger i fastighetsgräns delas ansvaret lika mellan fastighetsägarna. Finns det flera fastigheter på en eller båda sidor längst med diket så beräknas kostnadsandelarna efter längd dike per fastighet.	<i>Äga och förvalta diken</i>
Om det ingår i en markavvattningssamfällighet	Om det inte finns någon aktiv styrelse för markavvattningssamfälligheten diskutera möjligheten att aktivera det.	<i>Äga och förvalta diken</i>
Kostnader och nytta	Diskutera översiktligt kostnader för och nytta av underhåll.	
D. Underhållsplan		
Gör en underhållsplan	<p>Sammanfatta problem och åtgärder som kommit fram under fältbesöket genom text och eventuella bilder i en underhållsplan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ge förslag på förbättringar och underhåll av huvudavvattningen, t ex öppna diken. 	

	<ul style="list-style-type: none">• Dokumentera de delområden där specifika problem finns och de åtgärder som föreslås med hjälp av fotografering och markeringar på kartor.	
	<ul style="list-style-type: none">• Informera översiktligt om juridik och miljöhänsyn. Observera att den legala (diken med och utan tillstånd som utförts på lagligt sätt) utformningen ska underhållas enligt miljöbalken, oavsett andra intressen.• Rekommendera att lantbrukaren tillsammans med deltagande grannar tydliggör ansvaret för diket. <p>Föreslå vid behov kompletterande rådgivning inom Greppa Näringen:</p> <ul style="list-style-type: none">○ 14D, översyn av dränering○ 14A, våtmarksplanering○ 11B, fosforstrategi (t ex vid problem med yterosion)○ 12A, markpackning○ 12B, Mullhalt och bördighet	

F. Rapport		
Rådgivningsbrev och rapportering	<p>Rådgivningsbrevet ska innehålla:</p> <ul style="list-style-type: none"> • En kort beskrivning av diket. • En kort beskrivning av eventuella markavvattningssamfälligheter med kommentarer till hur några av de föreslagna åtgärderna kan beröra En kort beskrivning av föreslagna åtgärder för underhåll av det öppna diket. • Våga formulera de verkliga problemen! Var pedagogisk men rak i din kommunikation. • Bilder från gården gör rådgivningsbrevet mer intressant för lantbrukaren. • De viktigaste punkterna ska stå först i rådgivningsbrevet, gärna kortfattat och i punktform. Vilka åtgärder som behöver göras. Därefter kan man ge mer detaljerade information kring juridik, ägande och miljö. • Försök att koppla åtgärderna till lantbrukets ekonomi. • Om lantbrukaren redan gör allt rätt – ge beröm. • Rekommendation om att aktivera inaktiva markavvattningssamfälligheter. Tipsa om broschyren Äga och förvalta diken. • Underhållsplan med föreslagna åtgärder. Åtgärderna beskrivs med hjälp av text, kartor eller skisser. Specificera vilka åtgärder som är akuta respektive långsiktiga. 	
	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Om något som föreslås kan kräva tillstånd, dispens eller anmälan enligt Miljöbalken ska detta anges. ☐ Rekommendation till lantbrukaren om att utföra och dokumentera översyn av resterande delar av fastigheten motsvarande det som gjorts under rådgivningsbesöket. ☐ I rådgivningsbrevet eller vid uppföljningskontakten finns det möjlighet att komplettera med tips eller idéer som man har glömt att förmedla vid gårdsbesöket. 	

